

Prezident v politickém systému Litvy: oscilace mezi parlamentarismem a semiprezidencialismem

Zuzana Řiháková¹

Abstract: *The President in the political system of Lithuania: oscillation between parliamentarianism and semi-presidentialism.*

The Republic of Lithuania is known as a peculiar case in the group of semipresidential states. Its peculiarity stems from the Lithuanian political elite's effort to interpret the Lithuanian Constitution of 1992 in a maximally parliamentarianist manner. This paper deals with the main peculiarities of the Lithuanian semi-presidential regime and describes the status of presidential power in Lithuania. The paper makes an effort to clear up whether the political practices actually match the semi-presidential model or not. Marginally, it also defines the constitutional, or de jure, power of the Lithuanian presidency. The crucial part presents the political realities of the period 1993–2006. This part analyses the personalities of particular presidents, and their relations with other branches of government. It makes an effort to evaluate the real power of the presidents.

Keywords: *Lithuania, semi-presidentialism, Algirdas Brazauskas, Valdas Adamkus, Rolandas Paksas*

Úvodem

Litevský politický systém představuje zvláštní fenomén při studiu jednotlivých modelů zastupitelské demokracie, jež byly institucionalizovány v důsledku kolapsu komunistických režimů v oblasti střední a východní Evropy na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století. Mezi téměř 30 státy, které vystoupily ze socialistického tábora, byl pouze v šesti zemích zaveden klasický parlamentní model vlády s nepřímo voleným prezidentem.² Většina z ostatních zemí zvolila semiprezidentský vládní systém, resp. modifikovaný parlamentní systém s přímou volbou prezidenta.

Specifickým příkladem země, ve které byl institucionalizován semiprezidentský režim, je Litva. Specifičnost semiprezidencialismu na Litvě vychází z maximální snahy litevských politiků interpretovat politický režim jako parlamentní (Matsuzato 2006: 331, 338; Matsuzato, Gudžinskas 2006: 146). S ohledem na tuto skutečnost si článek klade za cíl objasnit, zda politická praxe na Litvě skutečně odpovídá semiprezidentskému modelu. Pozornost je věnována postavení

¹ Autorka je studentkou magisterských studijních programů Politologie na Katedře politologie a Mezinárodní vztahy na katedře Mezinárodních vztahů a evropských studií, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Joštova 10, 602 00 Brno; e-mail: 102768@mail.muni.cz.

² Mezi státy s parlamentní volbou vlády dnes můžeme zahrnout Albánii, Českou republiku, Estonsko, Maďarsko, Lotyšsko, Moldávii, která se k parlamentní formě vlády vrátila v roce 2000. Slovenská republika, která byla původně součástí skupiny zemí s klasickým parlamentním režimem, zaznamenala od roku 1998 jistý posun k modifikovanému parlamentarismu s ohledem na přímou volbu hlavy státu.

a pravomocem prezidenta v litevském politickém systému, a to jak z hlediska ústavněprávního, tak z hlediska politické praxe. Klíčová pasáž objasňující reálné postavení prezidenta skýtá odpověď na otázku, jaký model zastupitelské demokracie na Litvě reálně existuje. Zaměřuje se na jednotlivé osoby ve funkci prezidenta v období let 1993–2006. Následně jsou analyzovány vztahy prezidentů k dalším politickým institucím a individuálně zhodnoceno postavení jednotlivých prezidentů v politickém systému.

Litevský semiprezidencialismus de iure

A priori všechny semiprezidentské režimy fungují v mezích stejných základních ústavních procedur (Elgie 1999: 16), čímž splňují z formálního hlediska kritéria pro zařazení právě do kategorie semiprezidentských režimů. První definice semiprezidentského systému, jejímž autorem je M. Duverger, je založena na třech kritériích: (1) všelidově volený prezident, (2) který disponuje význačnými pravomocemi, (3) má proti sobě premiéra a ministry s výkonnými pravomocemi, kteří mohou setrvat ve funkci pouze tehdy, pokud jim parlament nevysloví nedůvěru (Duverger 1980: 165-187). Nad tato kritéria se mohou ústavní pravomoci prezidenta, premiéra a parlamentu lišit. Třebaže sám Duverger označil ústavní vymezení pravomocí prezidenta při studiu semiprezidentských systémů za sekundární, tvrdil, že aplikace ústavy při zkoumání pravomocí prezidenta má své opodstatnění (Duverger 1980: 179). I s ohledem na fakt, že ústavní pravidla a politická praxe spolu ne vždy souhlasí. Ústavní vymezení pravomocí hlavních politických aktérů naznačuje jednak vyváženost vztahu mezi politickými aktéry *de iure* a současně poskytuje vodítko pro zhodnocení faktického vztahu mezi nimi. Obdobně situaci hodnotí i italský politolog G. Pasquino, který tvrdí, že semiprezidentský systém od prezidentského a parlamentního systému odlišují nejen formální kritéria, ale hlavně vlastní logika fungování, jejímž odrazem je obrovská variabilita semiprezidencialismu v politické praxi (Pasquino 1997: 128-136).

Po vzoru Duvergera by bylo nežádoucí zanedbat otázku, zda Litva splňuje formální kritéria pro semiprezidentské režimy. Vzhledem k tomu, že odpověď na tuto otázku nalezneme při zběžné analýze Litevské ústavy, resp. Hlavy VI, která se konkrétně postavení a pravomocem prezidenta věnuje, dovolím si obejít sáhodlouhé dokládání této skutečnosti, neboť by se jednalo o pouhý výčet příslušných článků Ústavy.³ Budeme vycházet ze skutečnosti, že z ústavněprávního hlediska je Litva státem se semiprezidentským politickým systémem.

³ Constitution of the Republic of Lithuania Approved by the Citizen of the Republic of Lithuania in the Referendum on 25 October 1992, on-line text (http://www.lrkt.lt/Documents2_e.html).

Uvažujme však způsobem, kdy neaspírujeme na popis veškerých pravomocí prezidenta ve smyslu výčtu jednotlivých článků Ústavy, ale na uchopení problematiky vlastního fungování litevského semiprezidencialismu – zejména pak třecích ploch mezi prezidentem, premiérem a parlamentní většinou, které vedly ve druhé polovině 90. let k rozdílným interpretacím Litevské ústavy.

Ústava připouští prezidentův přímý vliv na formování vlády. Konečná rozhodnutí v souvislosti s formováním a fungováním vlády náleží Seimas, jakožto instituci, které je vláda přímo odpovědná. Prezident může jmenovat kandidáta na post premiéra, pověřit ho sestavením vlády a schválit její složení. Nicméně Seimas může prezidentova kandidáta na post premiéra odmítnout a stejně tak může odmítnout programové prohlášení vlády. Prezident má právo odvolat premiéra, ale pouze se souhlasem Seimas. Na návrh premiéra jmenuje nebo odvolává ministry, je oprávněn premiérova kandidáta odmítnout. V této situaci premiér do 10 dnů představí kandidáta nového.

Zvolení nového prezidenta není impulzem pro rezignaci vlády. Zatímco po parlamentních volbách mandát vlády zaniká, po prezidentských volbách mandát vlády trvá (Matsuzato, Gudžinskas 2006: 159; Urbanavicius 1999: 155-156). Vláda pouze svěruje do rukou nově zvoleného prezidenta pověřovací listiny, jakožto vyjádření respektu k jeho osobě. Prezident je povinen opětovně jmenovat stávajícího premiéra „novým“ premiérem. Prezident má právo prověřit, zda stávající vláda skutečně požívá důvěru parlamentu, nicméně toto právo je naprosto specifickou politickou akcí, která jej nezavazuje povinnosti automaticky jmenovat stávajícího premiéra po volbě nové hlavy státu.

Problematika udržení vládního mandátu po prezidentských volbách představuje specifickou kapitolu litevského semiprezidencialismu. Přestože z tematického hlediska by bylo adekvátní o ní detailně pojednat právě ve stávající kapitole, je vzhledem k politickým souvislostem zařazena níže. Dovolím si však připomenout, že odlišná interpretace vlivu prezidentských voleb na mandát vlády se objevila také v české politologii (např. Dančák 1999: 95). Tuto skutečnost lze do jisté míry vysvětlovat datem vzniku publikace, která se tématem zabývá. V době po prvních i druhých prezidentských volbách prošly litevské kabinety rozsáhlou personální obměnou, což mohlo vést některé autory k tvrzení o zániku mandátu vlády po prezidentských volbách. S ohledem na rozhodnutí Ústavního soudu z roku 1998 však tyto procesy nelze vysvětlovat jako ústavněprávní povinnost stávající vlády rezignovat a uvolnit prostor k sestavení nové vlády závislé na vůli nově zvoleného prezidenta. Jednalo se spíše o specifické okolnosti, které se aktuálně na politické scéně objevily a podnítily vládní proměny.

Politická praxe dokládá, že v následujících letech k podobně zásadním proměnám nedocházelo a stávající vlády svého mandátu nepozbyly.

Z obecného hlediska je většina pravomocí litevského prezidenta závislá na aktuálním vztahu prezidenta a parlamentní většiny. Prezident musí v procesu formování vlády zohlednit složení parlamentu, většina jeho nařízení v otázkách zahraniční politiky, obrany a bezpečnosti státu podléhá kontrasignaci premiérem nebo příslušným ministrem, velká část úředníků může být prezidentem jmenována pouze se souhlasem Seimas. Největší prostor je prezidentu ponechán při uplatňování pravomocí v zákonodárném procesu – legislativní iniciativy a suspensivního veta, kde dochází k přímému střetu mezi prezidentem a Seimas. Obrovského významu z hlediska reálného výkonu ústavně svěřených pravomocí dosahuje přímý mandát prezidenta. Síla získaného mandátu předurčuje politický prostor, ve kterém bude prezident manévrovat.

Politická praxe: Litevští prezidenti v období 1993–2006

a) 1993–1998: Algirdas Brazauskas

Prezidentské volby 1993

Po parlamentních volbách 1992 získala majoritní postavení v Seimas Litevská demokratická strana práce (LDDP).⁴ Její přesvědčivé vítězství vytvořilo vhodné podmínky pro kandidaturu a následný úspěch jejího předsedy A. Brazauskase v první volbě prezidenta na Litvě od druhé světové války.⁵

Volba, ve které se o prezidentský úřad ucházeli pouze dva kandidáti, se uskutečnila 14. února 1993. Za levici kandidoval již zmíněný Algirdas Brazauskas, pravici zastupoval Stasy Lozoraitis, litevský velvyslanec ve Spojených státech v období 1991–1993. Hlavní reprezentant Sajūdis⁶ a současně jeden z nejvýznamnějších politiků přelomového období, Vytautas Landsbergis, v důsledku neúspěšného celonárodního referenda a drtivé porážky v parlamentních volbách na prezidentský úřad nekandidoval, resp. stáhl svou kandidaturu. Vyzval vlastní voliče k podpoře pravicového kandidáta S. Lozoraitise. Nicméně tento krok S. Lozoraitise nezachránil od porážky, podle mnohých ji spíše umocnil. Veřejnost S. Lozoraitise vnímala jako kandidáta Sajūdisu, který byl

⁴ LDDP vznikla transformací reformního křídla LKP v roce 1990, lídrem A. Brazauskas.

⁵ V období 25. listopadu 1992 – 14. února 1993 byl Brazauskas také ve funkci předsedy Seimas.

⁶ Sajūdis, v plném znění Litevské přestavbové hnutí Sajūdis (*Lietuvos Persitvarkymū Sajūdis*), založené na kongresu konaném 22.–23. října 1988, reprezentuje hlavní hybnou sílu v boji za litevskou nezávislost. V dubnu roku 1990 bylo hnutí přejmenováno na Litevský Sajūdis (Lietuvos Sajūdis).

aktuálně velmi nepopulární. Další přitěžující okolnost pro Lozoraitise představovala jeho emigrantská minulost. Občané intenzivně vnímali, který z politiků byl přítomen zlomovým událostem na počátku 90. let, o čemž svědčí i vítězství populárního A. Brazauskase v prvním kole volby. Doposud je A. Brazauskas jediným prezidentem, kterému se podařilo získat nadpoloviční většinu hlasů již v prvním kole volby. Více k volbě prezidenta tabulka č. 1.

Tabulka č. 1: Prezidentské volby 1993.

	Počet získaných hlasů	Procento získaných hlasů
Algirdas Brazauskas (LDDP)	1 210 517	60,1 %
Stasy Lozoraitis (Nezávislý)	767 345	38,3 %
Volební účast	Počet odevzdaných hlasů	2 019 013
	Procento odevzdaných hlasů	78,6 %

Zdroj: Center on Democratic Performance. Election Results Archive.

Brazauskas postavil svou volební kampaň na akcentu stability, která zavládne, jestliže bude i v prezidentských volbách potvrzena vůle velké části voličů, tak jak se to projevilo v parlamentních volbách. Otevřeně pochyboval o možnosti stabilního politického vývoje na Litvě, pokud bude zvolen opoziční kandidát. Konfliktní vztah mezi prezidentem a Seimas viděl jako zásadní hrozbu pro demokratický rozvoj státu (Dančák 1999: 101-103).

Období souhlasných většin: Litva pod kontrolou LDDP

Vítězství Brazauskase výrazně stabilizovalo situaci v zemi, neboť premiér a prezident představovali jednotný politický směr s výraznou podporou v Seimas a silnou legitimační bází.

Z výkonu své funkce nesmí být prezident členem žádné politické strany, proto se Brazauskas vzdal svého předsednictví v LDDP a v Seimas. Novým lídrem LDDP byl zvolen Adolfas Šleževičius, který byl v březnu 1993 jmenován premiérem. Ve funkci premiéra nahradil B. Lubyse (LDDP), který po prezidentské volbě z osobních důvodů rezignoval. Šleževičiusův kabinet se těšil široké podpoře veřejnosti a do prosince 1995 disponoval velmi silnou pozicí. V tomto období to byl právě premiér, kdo představoval silného vůdce státu. Prezident do činnosti premiéra nijak výrazně nezasahoval, své pravomoci uplatňoval ryze v mezích daných Ústavou.

Aktivnější přístup prezidenta se projevil v důsledku vládní krize v prosinci 1995. Podezření z korupčního jednání vládních představitelů potvrdila kauza krachujících komerčních

bank, do níž byl zapleten právě ministerský předseda Šleževičius.⁷ Prezident Brazauskas inicioval kroky k odvolání ministra vnitra a premiéra, ačkoli mu Ústava v dané oblasti kompetence nedává. Taktickými úskoky přiměl původně odmítavý Seimas k vyslovení nedůvěry kabinetu premiéra Šleževičiuse (Pugačiauskas 2000: 108).

V únoru 1996 byl sestaven nový kabinet LDDP pod vedením premiéra Mindaugase Stankevičiuse, který byl ministrem v předchozí vládě. Primárním úkolem nové vlády bylo překlenutí vládní krize a řízení vládní politiky v následujících sedmi měsících, které zbývaly do parlamentních voleb. Přestože Stankevičius nepředstavoval nijak zvlášť populární a charismatickou osobnost, postavení prezidenta v politickém systému zůstalo obdobné jako v případě Šleževičiusovy vlády. Brazauskas nadále uplatňoval pouze své Ústavou vymezené pravomoci, zdržel se výrazných iniciativ v oblasti exekutivy a soustředil se na výkon reprezentativní funkce hlavy státu.

Kohabitace: Právce kontroluje politický prostor

Zásadní změnu představuje období po parlamentních volbách 1996, kdy došlo k ukončení období tzv. souhlasných většin. LDDP ztratila většinové postavení ve prospěch pravicového uskupení Vlastenecký svaz – Litevští konzervativci (TS-LK), které vstoupilo do koalice s Litevskou křesťanskodemokratickou stranou (LKDP) a později i s Litevskou unií středu (LCS). Premiérem byl jmenován konzervativní politik Gediminas Vagnorius a společně s předsedou Seimas Vytautasem Landsbergisem vytvořili silný tandem opírající se o většinovou podporu Seimas. Prezidentu Brazauskasovi nezbyl příliš velký prostor pro realizaci aktivní politiky, neboť V. Landsbergis spolu s premiérem převzali část prezidentských kompetencí v oblasti zahraniční politiky, zejména v otázce reprezentace státu (Urbanavicius 1999: 165). Ani v této situaci Brazauskas neusiloval o posílení svého postavení a trpělivě vyčkával na blížící se konec svého volebního období. V říjnu 1997 oznámil, že nebude podruhé kandidovat v nadcházejících prezidentských volbách a vyjádřil jednoznačnou podporu Arturasu Paulauskasovi, bývalému nejvyššímu státnímu zástupci. Tento krok byl pro Paulauskase velmi významný, neboť prezident Brazauskas se i přes svou pasivitu těšil velké popularitě mezi občany.

⁷ V důsledku kolapsu dvou hlavních komerčních bank na Litvě přišla velká část populace o své úspory. Zapojení premiéra do celé kauzy dokládá fakt, že ještě před oficiálním oznámením zákazu činnosti Litevské akciové inovační banky veřejnosti, z ní vybral obrovskou finanční sumu.

Promarněné šance Algirdase Brazauskase

A. Brazauskas se postupně stylizoval do role prezidenta „pozorovatele“ (Pugačiauskas 2000: 95). Přestože se jednalo o uznávaného a populárního politika, po volbách 1992 lídra parlamentní většiny, neprosazoval se ani jako vůdce LDDP, ani jako centrální osobnost politického systému, ač reálně mohl ze své pozice iniciovat a kontrolovat vládní politiku a stát se ústřední postavou výkonné moci (Protsyk 2006: 232). Fakticky se hlavní postavou politické scény stal premiér Adolfas Šleževičius. V této fázi můžeme hovořit o jednoznačném příklonu k parlamentnímu modelu, kdy prezident stojí na okraji politického dění, které kontroluje vláda v čele s předsedou nejsilnější parlamentní strany. Přístup, jaký Brazauskas zaujal vůči prezidentskému úřadu, byl pro mnohé překvapující, neboť jeho schopnost zmobilizovat širokou podporu v parlamentu byla téměř nezpochybnitelná, což sám dokázal v období vládní krize.

Přestože vztahy mezi prezidentem a vládou byly převážně harmonické a vytvářely ideální předpoklady pro založení tradice silného prezidentství, Brazauskas svou šanci nevyužil.

Stranická obměna po parlamentních volbách 1996 výrazně změnila podmínky pro uplatňování silného vlivu prezidenta. Nicméně Brazauskas v tomto ohledu neprojevoval zvýšené úsilí a jeho přístup ke konzervativní vládě lze paradoxně přirovnat k předchozímu období vlády levicové. Brazauskas po celé své funkční období vystupoval jako prezident se symbolickými a ceremoniálními pravomocemi, který přijal pasivní roli s občasným využitím suspensivního veta.

b) 1998–2003: Valdas Adamkus

Prezidentské volby 1997–1998

V prvním kole prezidentské volby, 21. prosince 1997, kandidovalo sedm osobností, přičemž pouze tři z nich byly vzhledem k politickým okolnostem považovány za reálné adepty na prezidentský úřad. Byly jimi A. Paulauskas, podporovaný stávajícím prezidentem, V. Landsbergis, zastupující parlamentní většinu, a V. Adamkus, litevsko-americký environmentalista. První kolo voleb potvrdilo roli favoritů a vedlo k eliminaci předsedy Seimas Landsbergise (viz tabulka č. 2), který byl obviňován z rozdělení společnosti, vyvolaného kritickým postojem k velmi populárnímu prezidentovi A. Brazauskasovi.⁸

⁸ *Constitution Watch – update on Lithuanian Constitutional Politics*, East European Constitutional Review, Vol. 7, No. 1, 1998, on-line text (<http://www.law.nyu.edu/eecr/vol7num1/constitutionwatch/lithuania.html>).

Tabulka č. 2: První kolo volby prezidenta 21. prosince 1997.

Kandidáti	Počet hlasů			
	Volební obvody	Korespondenční hlasování	Celkem	Procento platných hlasů
A. Paulauskas (Nezávislý)	806 166	32 653	838 819	45,28 %
V. Adamkus (Nezávislý)	491 832	24 966	516 798	27,90 %
V. Landsbergis (TS-LK)	271 961	22 920	294 881	15,92 %
V. P. Andriukaitis (LDDP)	101 734	4 182	105 916	5,72 %
K. Nobelia (KDS)	70 329	2 958	73 287	3,96 %
R. Pavilionis (Nezávislý)	15 210	860	16 070	0,87 %
R. Smetona (LTS)	5 904	793	6 697	0,36 %
Celkově:	1 763 136	89 332	1 852 468	

Zdroj: Central Electoral Committee of the Republic of Lithuania

Do druhého kola postoupil z prvního místa A. Paulauskas podporovaný LDDP a Litevskou liberální unií (LLS) s výrazným náskokem před druhým postupujícím, V. Adamkusem, který získal podporu LCS. Více než 70 % hlasů, které dohromady Landsbergisovi přemožitelé získali, indikovalo zklamání litevských občanů z tradiční politiky a otevřelo prostor novým tvářím.

Intenzivní až agresivní prezentace Paulauskasova programu po prvním kole voleb, směřujícího především k posílení pravomocí prezidenta a omezení pravomocí Seimas, podle odborníků nemalou měrou ovlivnila průběh kola druhého.⁹ Během předvolebních debat Paulauskas tvrdil, že v případě svého úspěchu sestaví novou vládu, jejíž složení bude zosobněním jeho politického programu (Matsuzato, Gudžinskas 2006: 158). Bohužel v této otázce je možné interpretovat Ústavu rozdílnými způsoby, což vyžadovalo řešení problému před Ústavním soudem.

Před druhým kolem voleb se situace změnila ve prospěch Adamkuse, jehož podpora se rozrostla o hlasy voličů TS-LK původně podporujících V. Landsbergise. Vzhledem k podobnosti volebních programů a malým pravomocem, kterými v otázkách domácí politiky prezident disponuje, se stala předmětem volby především osobnost a mravní zásady kandidátů.

V druhém kole voleb bylo zaznamenáno nejtěsnější vítězství v historii prezidentské volby, neboť v konečném součtu rozhodlo o vítězství V. Adamkuse „pouhých“ 14 256 hlasů, které netvoří ani procento všech platných hlasů (viz tabulka č. 3).

⁹ *Constitution Watch – update on Lithuanian Constitutional Politics*, East European Constitutional Review, Vol. 7, No. 1, 1998, on-line text (<http://www.law.nyu.edu/eecr/vol7num1/constitutionwatch/lithuania.html>).

Tabulka č. 3: Druhé kolo volby prezidenta 4. ledna 1998.

Kandidáti	Počet hlasů			
	Volební obvody	Korespondenční hlasování	Celkem	Procento platných hlasů
V.Adamkus	909 907	58 124	968 031	50,37 %
A.Paulauskas	912 394	41 381	953 775	49,63 %
Celkově:	1 822 301	99 505	1 921 806	

Zdroj: Central Electoral Committee of the Republic of Lithuania.

Komplikovaná cesta V. Adamkuse za volebním úspěchem

V souvislosti s volbou prezidenta musel V. Adamkus překonat nemalé právní a politické překážky, aby se vůbec mohl zaregistrovat jako kandidát. Nejvyšší volební komise odmítla jeho registraci v důsledku nesplnění ústavní podmínky tříletého trvalého pobytu na území Litvy. Adamkus, který až do roku 1997 žil a pracoval na území Spojených států, se proti rozhodnutí Komise odvolal ke krajskému soudu ve Vilniusu. Jeho právnímu zástupci se podařilo soud přesvědčit, že Ústava nehovoří o fyzické přítomnosti kandidáta na území Litvy, ale o trvalém pobytu v právním slova smyslu, což Adamkus splnil – byl k pobytu přihlášen a platil místní daně. Krajský soud rozhodnutí Nejvyšší volební komise zrušil a umožnil kandidaturu V. Adamkuse.¹⁰ Den po volebním vítězství se Adamkus vzdal amerického občanství, aby dokázal, že se skutečně cítí být litevským občanem.

V souvislosti s tímto problémem je velmi zajímavá aktivita menších politických stran, které se vyslovily pro ústavní změnu ve smyslu úpravy podmínek pro kandidaturu na úřad prezidenta. Přibližně čtvrtina poslanců požadovala zrušení podmínky tříletého trvalého pobytu na území Litvy, toto jednání bylo zcela zřetelně namířeno na podporu V. Adamkuse, který pro menší politické strany představoval alternativu k prosazení se na politické scéně. Nicméně sám Adamkus se prezentoval jako nezávislý kandidát, který usiluje o širokou podporu napříč politickým spektrem. Ústavní změna nebyla přijata v důsledku převahy koalice TS-LK a LKDP, která podporovala kandidaturu V. Landsbergise.¹¹

Bez ohledu na podporu ve volbách naznačoval volební program V. Adamkuse jednoznačnou inklinaci k liberální středové politice LCS, nikoli k radikálnímu TS-LK. Podpora politické strany, která v Seimas disponovala pouhými 14 křesly, dávala tušit, že politická situace není nakloněna tomu, aby se nový prezident výrazněji prosadil.

¹⁰ *Constitution Watch – update on Lithuanian Constitutional Politics*, East European Constitutional Review, Vol. 6, No. 4, 1997, on-line text (<http://www.law.nyu.edu/eecr/vol6num4/constitutionwatch/lithuania.html>).

¹¹ Tamtéž.

Litva na rozcestí parlamentarismu a semiprezidencialismu

Před tím, než se prezident oficiálně ujal úřadu, bylo nezbytné dořešit politickou diskuzi týkající se interpretace Ústavy ve vztahu k formování vlády, která byla započata v důsledku Paulauskasovy volební kampaně (viz výše).

Vláda premiéra Vagnoriuse se v prosinci 1997 obrátila na Ústavní soud ve věci prošetření ústavnosti rozhodnutí Seimas z 10. prosince 1996, který schválil vládní program na období 1996–2000, tedy na celé funkční období Seimas, bez ohledu na výsledky prezidentských voleb, které měly na přelomu 1997–1998 proběhnout. Vzhledem k možným dopadům ústavního nálezu na instituci prezidentského úřadu a potažmo i fungování celého politického systému bylo rychlé řešení situace prioritním úkolem Ústavního soudu. Rozhodnutí v této věci vydal Ústavní soud již 10. ledna 1998.¹²

Na základě tohoto rozhodnutí je mandát vlády závislý výlučně na důvěře Seimas, volba nového prezidenta není stimulem k rezignaci vlády, přestože podle čl. 92 Ústavy¹³ je vláda povinna vrátit své pravomoci do rukou prezidenta, neztrácí svůj mandát, a proto není povinna rezignovat ve smyslu čl. 101 Ústavy.¹⁴ Prezident je kompetentní navrhnout kandidáta na post premiéra pouze v případě, kdy je sestavována vláda nová v důsledku rezignace vlády předchozí z důvodů uvedených v čl. 101 Ústavy. Nově zvolený prezident nedisponuje právem představit vlastního kandidáta na premiéra, je podle nálezu Ústavního soudu zavázán k opětovnému pověření stávajícího premiéra. Zodpovědnost vlády před Seimas, která stanovuje příslušný způsob sestavování vlády, je podle rozhodnutí Ústavního soudu důvodem k vymezení litevského politického systému jako systému parlamentního s jistými zvláštnostmi semiprezidencialismu.¹⁵

Toto tvrzení do značné míry pobouřilo akademickou veřejnost a po dlouhou dobu představovalo hlavní námět politickovědních debat a textů, nicméně důležitější je zhodnotit, zda je politická praxe reflexí toto rozhodnutí, či nikoli.

¹² Ruling On the compliance of the 10 December 1996 Seimas Resolution „On the Programme of the Government of the Republic of Lithuania“ with the Constitution of the Republic of Lithuania, on-line text (<http://www.lrkt.lt/dokumentai/1998/n8a0110a.htm>).

¹³ *Constitution of the Republic of Lithuania Approved by the Citizen of the Republic of Lithuania in the Referendum on 25 October 1992.*, on-line text (http://www.lrkt.lt/Documents2_e.html).

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Ruling On the compliance of the 10 December 1996 Seimas Resolution „On the Programme of the Government of the Republic of Lithuania“ with the Constitution of the Republic of Lithuania, on-line text (<http://www.lrkt.lt/dokumentai/1998/n8a0110a.htm>).

Intraexekutivní vztahy

V. Adamkus v souladu s výnosem Ústavního soudu nominoval na post premiéra L. Vagnoriuse, který byl Seimas schválen a následně pověřen k sestavení vlády. V období od března do června byla soustředěna pozornost na formování „staronové“ vlády. Názorová shoda prezidenta a premiéra v otázkách zahraniční politiky a hospodářství se promítla ve společném úsilí o restrukturalizaci vlády. Výsledkem bylo zrušení tří ministerstev a personální obměny na postech ministrů zdravotnictví, školství a zemědělství. Celkově vládní reorganizace reflektovala mocenské boje uvnitř TS-LK mezi předsedou vlády Vagnoriusem a předsedou Seimas Landsbergisem. Premiérovi se za podpory prezidenta postupně podařilo převzít kontrolu nad TS-LK a její parlamentní frakcí.¹⁶

Dobrý vztah mezi premiérem a prezidentem narušilo podcenění ruské finanční krize ze strany premiéra, který nezohlednil její dopady na litevskou ekonomiku při přípravě státního rozpočtu a nárůst státního dluhu zpomaloval omezováním redistribuční politiky ve prospěch méně majetných občanů. Prezident, propagující ve svém volebním programu podporu ekonomického růstu s cílem zvýšení životní úrovně všech občanů¹⁷, a premiér, viněný z ekonomického poklesu, se ocitli v přímé konfrontaci. Zcela účelově se s prezidentem spojil i předseda Seimas V. Landsbergis, který usiloval o podkopání pozice premiéra v jeho vlastní straně. V televizním projevu v dubnu 1999 prezident Adamkus vyjádřil nedůvěru premiérovi a odmítl další spolupráci s ním. Využil své morální autority a obrovské popularity k vytvoření maximálního tlaku na nepopulárního premiéra, i když Seimas vyjádřil Vagnoriusovu kabinetu důvěru, sám premiér se pod tlakem celé situace rozhodl pro rezignaci.

Novým premiérem byl zvolen prezidentem nominovaný Rolandas Paksas, primátor města Vilnius. Vzájemný vztah premiéra a prezidenta byl v mnoha směrech ambivalentní. Zhoršující se ekonomická situace a neúspěšný projekt prodeje litevské rafinérie americké společnosti Williams, byly zdrojem napětí mezi premiérem a prezidentem. Současně však Paksas představoval osobu, jejíž konfliktní vztah s předsedou Seimas usnadňoval prezidentovi realizaci vlastních politických aktivit. Paksas v říjnu 1999 vyjádřil negativní postoj k prodeji největší litevské rafinérie Američanům a podpořil spolupráci s ruským partnerem Lukoil.¹⁸ Ze svého přesvědčení rezignoval, čímž si zajistil obrovskou popularitu občanů.¹⁹

¹⁶ *Constitution Watch – update on Lithuanian Constitutional Politics*, East European Constitutional Review, Vol. 7, No. 2, 1998, on-line text (<http://www.law.nyu.edu/eecr/vol2num2/constitutionwatch/lithuania.html>).

¹⁷ Volební program V. Adamkuse, srov. *Valdas Adamkus, Candidate for Republic of Lithuania*, on-line text (http://www3.lrs.lt/n/rinkimai/pr97/kandidatai/adamkus/index_en.html).

¹⁸ *Lithuania finalises US oil sail*, BBC news, October 29, 1999, on-line text (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/>

Andrius Kubilius, člen TS-LK, byl v krátké době již třetím nominovaným kandidátem na post předsedy vlády. Hlavním úkolem jeho kabinetu bylo překonání vládní krize. Výrazně se zasloužil o regeneraci státního rozpočtu nekompromisním zkrácením státních výdajů a nastartování litevské ekonomiky. Ve srovnání s předchozími premiéry vynikal vztah prezidenta a premiéra minimálními spory. Důvodem dobrých vztahů premiéra s prezidentem s největší pravděpodobností nebyla pouze názorová shoda v programových otázkách, ale také schopnost prezidenta zvládat spolupráci s TS-LK díky vyvažování vlivu V. Landsbergise prostřednictvím premiéra Paksase a později i Kubiliuse (Matsuzato, Gudžinskas 2006: 163).

Na jaře 2000 začal Adamkus prosazovat „novou politiku“, jakožto pokus o změnu poměru sil mezi tradičními politickými stranami a současně překonání důsledků komunálních voleb, ve kterých zvítězili Sociální liberálové (NS) (Krupavicius 2002: 1020). Tato politická strana pod vedením Arturase Paulauskase briskně využila obtížné ekonomické situace i skandálu s litevskou rafinerií a začala se profilovat na antizápadní politice. Prozápadne orientovaný prezident podporující integraci státu do EU i NATO se obával možných následků, v situaci, kdy levostředová NS uspěje v nadcházejících parlamentních volbách a následně se spojí s tradiční levicí. Toto spojení by populistickou a antizápadní politiku umocnilo, proto pod záštitou „nové politiky“ začal organizovat proprezidentskou volební koalici. Bez ohledu na negativní vztah k V. Landbergisovi usiloval o vytvoření široké pravostředové koalice, nicméně Konzervativci účast v ní odmítli.

V parlamentních volbách 2000 žádná z politických stran nezískala většinu křesel v Seimas, největší úspěch zaznamenala levice, sjednocená pod Brazauskasovým vedením, s 51 křesly. Přestože LSDP získala nejvíce mandátů, nezískala parlamentní většinu a v důsledku povolebních koaličních jednání odešla do opozice. Adamkus na post premiéra nominoval R. Paksase, lídra menšinové koalice „Nová politika“ (LLS, NS, LCS, MKDS). Hlavní představitel NS, A. Paulauskas, se stal předsedou Seimas. Na jaře 2001 se vztahy premiéra a prezidenta výrazně vyostřily v důsledku nesouhlasu prezidenta s prováděním zemědělské politiky, zejména s výší zemědělských dotací, které Paksas populisticky rolníkům sliboval. Prezidentova kritika Paksasova kabinetu ovlivnila NS, která po neshodách v hospodářské oblasti opustila vládní koalici (Protsyk 2006: 236). R. Paksas s vědomím malých šancí na udržení menšinové vlády rezignoval (Krupavicius 2002: 1015-1020).

493247.stm).

¹⁹ Paksas opustil TS-LK a stal se členem středové liberální strany Litevská liberální unie (LLS). V důsledku toho, že se předseda strany Gentvilas stal primátorem Klajpedy a nemohl nadále zastávat parlamentní funkce, svěřil vedení strany populárnímu Paksasovi.

V důsledku Paksasovy rezignace byla sestavena nová vládnoucí koalice LSDP a NS pod vedením bývalého prezidenta Brazauskase, která se opírala o výraznou podporu Seimas. Ve vztahu k prezidentovi byla tato vláda nejvíce ideologicky vzdálená, prakticky představuje období druhé kohabitace v politické praxi Litvy. Zásadní rozpory prezidenta a premiéra se projevovaly ještě před vlastním jmenováním Brazauskase, zejména v otázce privatizace největší litevské rafinerie. Další konflikty souvisely především s hospodářskými reformami a sestavením rozpočtu pro rok 2002.²⁰ Nicméně vzájemný vztah zhoršovala také skutečnost, že zatímco popularita prezidenta Adamkuse zůstávala stále vysoká, popularita Brazauskase postupně klesala.

Silný prezident s omezenými pravomocemi

Politické chování V. Adamkuse bylo ve srovnání s činností exprezidenta Brazauskase značně odlišné. Tuto situaci můžeme připisovat formálním restrikcím, které byly na prezidentské pravomoci uvaleny. V roce 1998 byly na Litvě prezidentské pravomoci *de facto* omezeny (formálně pouze interpretovány) Ústavním soudem. Přestože podle výnosu Ústavního soudu disponuje prezident pouze omezenými právními pákami k implementaci vlastních politických cílů, Adamkus svůj politický prostor pro realizaci politických záměrů o to intenzivněji hledal a nutno podotknout, že v něm následně i úspěšně manévroval. Odlišný politický styl můžeme vysvětlovat také osobními vlastnostmi nově zvoleného prezidenta.

Valdas Adamkus, ačkoli obdržel méně hlasů než první prezident, se od prvního dne ve funkci prezentoval jako aktivnější prezident. V počáteční fázi svého funkčního období spolupracoval s vládou G. Vagnoriuse, nicméně v důsledku pozdějších rozporů mezi prezidentem a parlamentní většinou, dokázal prosadit svou politickou vůli a iniciovat rezignaci Vagnoriusovy vlády. Tím potvrdil specifický rozpor mezi pravomocemi *de iure* a faktickou mocí prezidenta v semiprezidentských režimech, který umožňuje za specifických okolností obejít zákonná opatření omezující jeho vliv na přežití vlády. V období 1999–2000 takticky využíval rozporů v majoritním parlamentním subjektu TS-LK a klesající podpory předsedy Seimas Landsbergise (Matsuzatao, Gudžinskas 2006: 163).

Svůj význam v politickém systému podtrhl nejen aktivním přístupem v zahraniční politice, ale i v domácí politice. Často využíval svého práva zákonodárné iniciativy a práva suspensivního veta.²¹ V důsledku nadcházejících parlamentních voleb usiloval o proměnu stranické politiky ve

²⁰ *Constitution Watch – update on Lithuanian Constitutional Politics*, on-line verze East European Constitutional Review, Vol. 11, No. 1–2, 2002, on-line text (http://www.law.nyu.edu/eecr/vol11num1_2/constitutionwatch/lithuania.html).

²¹ *Constitution Watch – update on Lithuanian Constitutional Politics*, East European Constitutional Review, Vol. 11, No. 1–

svůj prospěch, nicméně jeho úsilí bylo zúročeno pouze částečně po dobu trvání druhého Paksasova kabinetu. Období koexistence s Brazauskasovým kabinetem představuje největší míru „intraexekutivního“ konfliktu (Protsyk 2006: 328).

Prezidentství V. Adamkuse potvrzuje obrovský vliv osobních vlastností kandidáta na podobu prezidentského úřadu v politické systému Litvy. Politická praxe dokládá, že prezident Adamkus se úspěšně prosazoval na politické scéně i v období koexistence, zatímco prezident Brazauskas nevyužil shodné politické orientace parlamentní většiny k posílení své pozice. Intenzivní participací v politickém životě Valdas Adamkus pozvedl význam role prezidenta v politickém systému, ale současně podpořil tvrzení, že prozatím nebyla vytvořena dlouhodobá tradice semiprezidencialismu na Litvě.

c) 2003–2004: Rolandas Paksas

Napětí mezi politickými stranami a uvnitř stran samotných se stupňovalo s blížícími se prezidentskými volbami. V říjnu 2001, na stranickém sjezdu LLS, rozhodli členové strany o zvolení staronového předsedy Gentvilase. Paksas ztratil podporu pro nadcházející prezidentské volby, neboť bylo evidentní, že LLS bude nominovat nového předsedu. Ambiciózní Paksas opustil spolu se svými přívrženci stranu, aby založili v březnu 2002 novou pravostředovou Liberální demokratickou stranu (LDP).

Prezidentské volby 2002–2003

První kolo prezidentských voleb uspořádané 22. prosince 2002 bylo specifické hned ve dvou směrech. Množství kandidátů (17) na post prezidenta, přičemž téměř polovinu můžeme označit za neznámé či nevýrazné osoby, podpořilo nerozhodnost u voličů. Tento jev přispěl k velmi nízké volební účasti, která dosáhla necelých 53 %. Jednoznačným favoritem voleb byl stávající prezident V. Adamkus, kdo z dalších kandidátů postoupí do druhého kola, zůstávalo otevřenou otázkou, přestože se nejvíce spekulovalo o A. Paulauskasovi a R. Paksasovi. Poměrně přesvědčivě (ve vztahu k ostatním kandidátům) do druhého kola postoupil expremiér R. Paksas (k výsledkům prvního kola viz tabulka č. 4).

2, 2002, on-line text (http://www.law.nyu.edu/eecr/vol11num1_2/constitutionwatch/lithuania.html).

Tabulka č. 4: První kolo volby prezidenta 22. prosince 2002.

Kandidáti	Počet hlasů			
	Volební obvody	Korespondenční hlasování	Celkem	Procento platných hlasů
V. Adamkus	475 850	38 304	514 154	35,53 %
R. Paksas	267 971	16 588	284 559	19,66 %
A. Paulauskas	109 630	10 608	120 238	8,31 %
V. Serenas	106 829	5 386	112 215	7,75 %
V. P. Andriukaitis	98 167	7 417	105 584	7,30 %
K. D. Prunskiene	68 739	4 186	72 925	5,04 %
J. E. Petraitis	51 322	2 817	54 139	3,74 %
E. Gentvilas	42 750	1 812	44 562	3,08 %
J. Veselka	30 350	1 943	32 293	2,23 %
A. Matulevicius	29 803	2 334	32 137	2,22 %
K. Bobelis	25 148	2 465	27 613	1,91 %
V. A. Matulevicius	25 030	1 858	26 888	1,86 %
Ostatní*	17 984	1 826	19 810	1,47 %
Celkově:	1 349 573	97 544	1 447 117	

Zdroj: Central Electoral Committee of the Republic of Lithuania.

Ve druhém kole prezidentských voleb 5. ledna 2003 zvítězil R. Paksas, zakladatel a předseda LDP, který svým vítězstvím vyvolal velké překvapení na domácí i zahraniční politické scéně.²² Paksas získal 54,71 % hlasů, a porazil tak stávajícího prezidenta Adamkuse, který získal 45,29 % platných hlasů (viz tabulka č. 5). Adamkus prohrál i přes přesvědčivé vítězství v prvním kole volby, kde získal náskok více než 15 % před druhým Paksasem.

Tabulka č. 5: Druhé kolo prezidentských voleb 5. ledna 2003.

Kandidáti	Počet hlasů			
	Volební obvody	Korespondenční hlasování	Celkem	Procento platných hlasů
R. Paksas	727 250	50 519	777 769	54,71 %
V. Adamkus	589 851	54 019	643 870	45,29 %
Celkově:	1 317 101	104 538	1 421 639	

Zdroj: Central Electoral Committee of the Republic of Lithuania.

Paksasova aktivní volební kampaň, zaměřená zvláště na blízký kontakt s veřejností, obsahovala řadu slibů, které byly vzhledem k pravomocem prezidenta irelevantní. Bez ohledu na skutečnost, že litevský prezident má minimální kontrolu nad otázkami domácí politiky, zahrnul

²² *Shock result in Lithuania*, BBC News, January 5, 2003, on-line text (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2630093.stm>).

do své kampaně otázky týkající se všech voličů jako např. řešení zločinu a korupce, vzdělání, nezaměstnanosti a zdravotní péče. Hlavním programem byla obnova pořádku, který občanům Litvy přinese „lepší život“.

Paksas ve své volební kampani využil rozdělení obyvatelstva. Cíleně apeloval na tu část voličů, jejíž zájmy byly po dlouhá léta ignorovány, na skupinu obyvatel, která v důsledku nového ekonomického systému utrpěla ztrátu zaměstnání a snížení sociálních standardů.²³ Kromě podpory sociálně slabších voličů získal Paksas přívržence mezi etnickými menšinami. Svými stoupenci byl vnímán jako jediný politik, který nepreferuje *status quo* a vynaloží maximální úsilí na obnovu sociálního pořádku.

Favorizovaný prezident Adamkus ve své volební kampani spoléhal především na výsledky, kterých ve své funkci dosáhl. Opíral se o úspěšné dokončení předvstupních rozhovorů s NATO a EU a následné přizvání Litvy k integraci do obou Euroatlantických struktur na sklonku roku 2002. Adamkusova kampaň zaostávala v přípravě i důraznosti, což mnozí přičítali jeho věku a nepředpokládali, že je v 75 letech schopen efektivně zastávat prezidentský úřad. Úspěchy v zahraniční politice nemotivovaly občany k opětovnému zvolení Adamkuse, neboť Paksas, obdobně jako Adamkus intenzivně propagoval členství Litvy v EU a NATO.

Intraexekutivní vztahy

Nově zvolený prezident znovu jmenoval kabinet A. Brazauskase a jeho vládu. Prezidentův nepřátelský vztah k Seimas, vyvolaný především častými změnami stranické příslušnosti Paksase, podněcoval občasně konflikty na politické scéně. Nejrůznější spory ohledně dělby státní moci a vedení nejvyšších kontrolních úřadů vypluly na povrch hned v prvních měsících Paksasovy funkce. Prezident na jednu stranu prohlašoval, že zahraničně politický kurz státu nepodlehne žádným závažným změnám, ale současně usiloval o změny pravomocí v této oblasti tak, aby mohl výrazněji prosazovat i „východní“ zahraniční politiku, což se projevilo průběhu jednání o prodeji litevské rafinerie.²⁴

²³ Přestože na přelomu let 2002–2003 litevská ekonomika rostla dvojnásobným tempem ve srovnání s původními prognózami, ve společnosti nadále narůstaly propastné ekonomické rozdíly. Dle odhadů je přibližně jedna třetina litevských obyvatel chudá a výrazně nespokojená se svým sociálním postavením, což se projevuje nesouhlasem s vládní politikou a tradičními politickými stranami. Srov. Krickus, J. R.: *The Presidential crises in Lithuania: its roots and the Russian factor*, on-line text (http://www.wilsoncenter.org/index.cfm?topic_id=1422&fuseaction=topics.publications&group_id=7428).

²⁴ *Nations in Transit 2004, Lithuania*, on-line text (<http://www.unpan.org/Europe-countryprofile-nationintransition.asp>).

Vztah prezidenta a vlády byl poznamenán ambiciózním politickým stylem prezidenta, který se populistickými kroky snažil vyrovnat populárnímu A. Brazauskasovi.

Výsledek prezidentských voleb stimuloval politické strany pravého středu ke sloučení – LLS, LCS a MKDS vytvořily Liberální unii středu (LCS) za účelem vítězství v parlamentních volbách 2004.²⁵ Právě za účelem oslabení LCS ve volbách podnítil prezident několik akcí na odstranění významných osobností LCS, např. primátora města Litvy A. Zuokase nebo policejního komisaře V. Grigaraviciuse.

Impeachment prezidenta

V říjnu 2003 otrásla celou Litvou obvinění spojující prezidenta a jeho nejbližší spolupracovníky s organizovaným zločinem, která zveřejnil bývalý šéf bezpečnosti M. Laurinkus. Laurinkus předal svá obvinění předsedovi Seimas, na jehož popud byla sestavena speciální vyšetřovací komise. Tato komise dospěla k závěru, že prezident v několika bodech porušil Ústavu a svou přísahu.

Premiér A. Brazauskas a předseda Seimas A. Paulauskas naléhali společně s ministrem zahraničních věcí na prezidenta Paksase, aby dobrovolně rezignoval a ušetřil zemi, která se ocitla v závěrečné fázi přístupových procesů do NATO a EU, dalšího zostuzení na mezinárodní scéně. Paksas i v této situaci odmítal výzvy politiků i občanů k vlastní rezignaci, tvrdil, že se jedná o konspiraci ze strany opozice a rozhodl se získat podporu svého elektorátu přímou agitací ve venkovských oblastech. Z rozhodnutí 86 poslanců bylo zahájeno exekvování ústavní odpovědnosti prezidenta (*impeachment*) na základě obvinění z prozrazení státního tajemství, nelegálního ovlivňování privatizačních procesů a ohrožování národní bezpečnosti. Proces exekvování ústavní odpovědnosti prezidenta republiky trval téměř půl roku. V únoru 2004 shledala parlamentní komise prezidenta vinným ve věci porušení Ústavy a následně na konci března Ústavní soud rozhodl o vině prezidenta ve třech bodech:

- Udělil litevské státní občanství ruskému občanu Yuri Borisovi jako protislužbu za jeho finanční a jinou podporu v prezidentské volební kampani.²⁶
- Vyzradil státní tajemství ve věci sledování a odposlechů Yuriho Borisova Litevskou bezpečnostní službou.

²⁵ *Nations in Transit 2004, Lithuania*, on-line text (<http://www.unpan.org/Europe-countryprofile-nationintransition.asp>).

²⁶ Yuri Borisov, ruský obchodník vlastníci Avia Baltica, firmu na prodej a servis ruských helikoptér. Uskutečnil obchodní kontrakty se súdánskou vládou a pokusy o kontakty s Irákem, proto je důvodné podezření o jeho napojení na teroristické skupiny.

- Nutil prostřednictvím svého poradce V. Račkauskase soukromé osoby k prodeji akcių Žemaitijos keliai, společnosti specializující se na stavbu silnic s vyhlídkami velkého ekonomického růstu, osobám sobě blízkým za nižší ceny.²⁷

Y. Borisov, podezřelý z kontaktů s ruskou mafií, v průběhu vyšetřování přiznal „jistou dohodu“ mezi ním a prezidentem, Paksas však jakékoli překročení zákona popíral.

Vzhledem k závěrům parlamentní vyšetřovací komise a Ústavního soudu rozhodl Seimas 6. dubna 2004 o odvolání prezidenta z funkce. Nutno však podotknout, že hlasování o odvolání bylo velmi těsné, potřebná 3/5 většina byla překonána o pouhý jeden hlas (Krupavicius 2005: 1098-1099).

V souladu se zněním Ústavy se stal dočasným prezidentem předseda Seimas A. Paulauskas a bylo rozhodnuto o konání předčasných prezidentských voleb do dvou měsíců od data odvolání R. Paksase.

Rolandas Paksas, první evropský prezident odvolaný v důsledku impeachmentu, se však své politické kariéry nevzdal a rozhodl se kandidovat v předčasných prezidentských volbách. Další ohrožení politické stability mohlo být pro litevský politický systém zničující, celou situaci řešil *ad hoc* Ústavní soud dodatkem k Litevskému volebnímu zákonu, který zakazoval prezidentu odvolanému v důsledku ústavní žaloby kandidovat na jakoukoli veřejnou funkci vyžadující složení slibu.²⁸

Nechvalné prvenství Rolandase Paksase

Populista R. Paksas, kterému promyšlená taktika předvolební kampaně umožnila vytvořit si *image* aktivního vůdce, který bojuje za odhalení „pravdy“, na základě odhalení pravdy opustil prezidentskou funkci.

Svérázný a ambiciózní politik, jehož politický styl představoval zdroj neustálé konfrontace s vládou, vyvolal za necelý rok ve funkci skandál, který nemá v historii nezávislé Litvy obdoby. Zapříčinil rozdělení litevského národa a ohrožení těžce nabyté mezinárodní prestiže, ale zejména ohrožení legitimacy státního zřízení. V důsledku prezidentské krize zmizel byt' minimální konsensus mezi prezidentem, vládou a Seimas, a to především díky Paksasově neochotě reagovat na jakékoli argumenty ze strany opozice. Hlava státu selhala v respektování pravidel demokracie,

²⁷ *Conclusion on the compliance of actions of president Rolandas Paksas of the Republic of Lithuania against whom an impeachment case has been instituted with the Constitution of the Republic of Lithuania*, on-line text (<http://www.lrkt.lt/dokumentai/2004/c040331.htm>).

²⁸ *Lithuania ex-leader loses fight*, BBC News, May 25, 2004, on-line text (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3745957.stm>).

ignorovala principy zodpovědnosti a dialogu fundamentální pro liberální stát a ohrozila stabilitu občanské společnosti, která představuje jednu z hlavních hodnot pro fungování státu.

Destabilizace politického systému v důsledku prezidentské krize se promítla i na mezinárodní scéně, řada vědců se domnívá, že v případě dřívějšího vypuknutí krize mohlo dojít k uzavření cesty pro vstup Litvy do EU a NATO (Lopata, Matonis 2004: 16).

Své postavení posiloval prezident Paksas také zahraničněpolitickými aktivitami – návštěvou Iráku, Německa nebo institucí EU a stálým kontaktem s elektorátem, který v procesu impeachmentu prokázal silnou emoční loajalitu k „neoprávněně“ obviněnému prezidentovi. Nutno však podotknout, že prezident po celou dobu jednal pouze v zájmu vlastních ambicí, bez ohledu na ochranu státních zájmů.

Přestože ke zbavení funkce prezidenta republiky došlo demokratickou cestou, nemůžeme mluvit o vyspělé společnosti, která pochopila principy demokracie a právního státu, což dokládají masové protesty venkovanů proti odvolání prezidenta Paksase.

d) 2004–2006: Valdas Adamkus

Předčasné prezidentské volby 2004

První kolo předčasných prezidentských voleb se konalo současně s volbami do Evropského parlamentu 13. června 2004. Vzhledem k tomu, že se v prvním kole hlasování nepodařilo žádnému z pěti kandidátů získat nadpoloviční většinu hlasů (viz tabulka č. 6), bylo na 27. června vyhlášeno kolo druhé.

Tabulka č. 6: První kolo předčasných prezidentských voleb 13. června 2004.

Kandidáti	Počet hlasů			
	Volební obvody	Korespondenční hlasování	Celkem	Procento platných hlasů
V. Adamkus	329 404	58 433	387 837	31,14 %
K. D. Prunskiene	238 485	26 196	264 681	21,25 %
P. Austrevicius	205 484	34 929	240 413	19,30 %
V. Blinkeviciute	174 152	30 667	204 819	16,45 %
C. Jursenas	126 485	21 125	147 610	11,85 %
Celkově:	1 074 010	171 350	1 245 360	

Zdroj: Central Electoral Committee of the Republic of Lithuania.

Ve druhém kole zvítězil bývalý prezident V. Adamkus, který se ziskem 52,65 % hlasů porazil expremiérku K. D. Prunskiene, zaostávající po prvním kole o 10 % hlasů. Prunskiene,

předsedkyně Unie rolníků a nových demokratických stran (VNDS)²⁹, byla vzhledem k „nálepce“ neúspěšné premiérky obviňované ze spolupráce s KGB považována za outsidera voleb, ale podpora R. Paksase a jeho stoupců ji vynesla na druhé místo (viz tabulka č. 7).³⁰

Tabulka č. 7: Druhé kolo předčasných prezidentských voleb 27. června 2004.

Kandidáti	Počet hlasů			
	Volební obvody	Korespondenční hlasování	Celkem	Procento platných hlasů
V. Adamkus	593 066	130 825	723 891	52,65 %
K. D. Prunskiene	558 561	92 463	651 024	47,35 %
Celkově:	1 151 627	223 288	1 374 915	

Zdroj: Central Electoral Committee of the Republic of Lithuania.

Podstatný rozdíl mezi oběma kandidáty představoval přístup k ekonomickým otázkám, zatímco Adamkus bezmezně podporoval tržní hospodářství, Prunskiene představovala advokátku kolektivistického přístupu při řešení problémů chudého obyvatelstva. Přestože v zahraničně politické oblasti slibovala Prunskiene zachování dosavadního kurzu a podporu dobrých vztahů s Washingtonem, s ohledem na její náklonnost k Rusku byly uvedené proklamace brány se značnou rezervou.

Kandidatura exprezidenta byla pro mnohé větším překvapením než samotné vítězství. Adamkus krátce po odvolání prezidenta Paksase slíbil, že představí vhodného kandidáta, který sjednotí zemi a překlene hluboké rozdělení národa, které se v důsledku dlouhého vyšetřovacího procesu s bývalým prezidentem projevilo. Současně však exprezident Adamkus řekl, že volební boj podstoupí pouze v případě kandidatury R. Paksase. Za těchto okolností by představoval „sjednocujícího kandidáta“ podporovaného všemi významnými politickými stranami, morální protiváhu zdiskreditovaného R. Paksase.³¹ Ačkoli byla kandidatura odvolaného R. Paksase z rozhodnutí Ústavního soudu zrušena³², V. Adamkus v boji nadále setrval, což řadu voličů pobouřilo.

²⁹ V únoru 2006 se strana přejmenovala na Litevskou rolnickou lidovou unii (LVLS).

³⁰ Prunskiene podporovala exprezidenta Paksase v průběhu procesu impeachmentu i v době po jeho odvolání. Například ve své volební kampani slibovala, že bude usilovat o kandidaturu prezidenta Paksase v prezidentských volbách, přestože je tento záměr v rozporu s rozhodnutím Ústavního soudu.

³¹ Girdzijauskas, S: *Special Lithuanian Presidential Election – Adamkus Elected President*, on-line text (<http://jibanc.org/ltback.html>).

³² *Ruling on the compliance of Article 1 (Wording of 4 May 2004) and Paragraph 2 (Wording of 4 May 2004) of Article 2 of the Republic of Lithuania Law on Presidential Elections with the Constitution of the Republic of Lithuania*, on-line text

Zatímco v roce 2002 tvořila stěžejní část Adamkusovy volební kampaně orientace na zahraničněpolitické otázky, volební kampaň 2004 se vyznačovala intenzifikací problémů politiky domácí (Krupavicius 2005: 1092). I přes některé stinné stránky politické image, byl obecně V. Adamkus vnímán jako čestný a seriózní kandidát, který má Litvě mnoho co nabídnout. Jeho vítězství podporovali již tradičně TS-LK a LCS, A. Paulauskas a A. Brazauskas, hlavní představitelé vládnoucích stran, vyjádřili osobní podporu Adamkusovi, který podle nich představuje lepší volbu pro Litvu.

Intraexekutivní vztahy

V roce 2003 byl na litevské politické scéně zaznamenán obrovský nárůst populismu v souvislosti s rostoucím vlivem Strany práce (DP) pod vedením V. Uspaskiche a Unie rolníků a Nové demokratické strany (VNDPS) vedené K. D. Prunskiene. Prezident Adamkus, bojující proti populistické politice, vystupoval proti vytvoření vládní koalice těchto politických subjektů.³³ Z prezidentského pohledu jsou klíčové hodnoty stmelující vládní koalici demokratický politický systém, tržní hospodářství a euroatlantická orientace zahraniční politiky, v případě členství DP ve vládě však nepředpokládal dosažení shody ve všech oblastech. V důsledku povolebních jednání byla v prosinci 2004 i přes nesouhlas prezidenta sestavena koaliční vláda čtyř politických subjektů – LSDP, NS, DP a VNDPS v čele s premiérem Brazauskasem.

I přes nepříznivou politickou orientaci vlády, umožňovala vysoká fragmentace Seimas prosazovat v období kohabitace vlastní politické záměry. Významnou roli ve vyvažování vlivu populistického V. Uspaskiche sehrál spolu s prezidentem premiér Brazauskas.

Adamkus, zklamaný složením vládní koalice, kvitoval s povděkem jmenování A. Valionise ministrem zahraničních věcí. Efektivní spolupráce Valionise a prezidenta Adamkuse v předchozím funkčním období vycházela z podobných přístupů k zahraničněpolitickým otázkám, proto představovala záruku minimální konfrontace ve společné sféře vlivu. Zahraničněpolitické priority vlády – podpora demokracie na Ukrajině, podpora přiblížování Gruzie a Ukrajiny západním strukturám, podpora reformy v Bělorusku a Rusku a podpora ekonomického rozvoje v Kaliningradské oblasti z velké části korespondovaly s úkoly V. Adamkuse, které si v zahraniční politice stanovil.³⁴

(<http://www.lrkt.lt/dokumentai/2004/r040525.htm>).

³³ Socor, V.: *Way cleared for value-based government in Lithuania*, on-line text (http://www.jamestown.org/publications_details.php?volume_ID=401&Issue_ID=3119&article_ID=2368743).

³⁴ Socor, V.: *Lithuania's new coalition government: composition, leaders, program*, on-line text (http://www.jamestown.org/publications_details.php?volume_ID=401&Issue_ID=3180&article_ID=236902).

V červnu 2005 byl na doporučení premiéra odvolán z vlády V. Uspaskich. Podnětem k odvolání ministra bylo jeho zapojení do řady korupčních skandálů a falšování vysokoškolského diplomu. Přestože Uspaskichovo jednání poškodilo celou stranu, vztahy mezi vládou a prezidentem se mírně zlepšily.³⁵

Vládní krizi v červnu 2006 vyhrotil prezident Adamkus, který vyjádřil nedůvěru ministrům školství, zdravotnictví a kultury, členům DP, u kterých se v posledních měsících prokázaly podezřelé machinace se státními financemi a přerozdělováním dotací z EU mezi ruské podnikatele. Členové kabinetu ze Strany práce podali demisi, v důsledku této kompromitující situace nabídl premiér Brazauskas svou rezignaci.

Od konce července vládne na Litvě menšinová vláda v čele se sociálním demokratem Gediminasem Kirkilasem, má podporu 53 hlasů v Seimas a neformální podporu Vlasteneckého svazu (TS-LK).³⁶ Nová vláda byla přijata prezidentem s kladným ohlasem, zejména z důvodu neúčasti členů DP ve vládě. Menšinová podpora vlády v Seimas spíše dává tušit hledání kompromisních řešení mezi premiérem a prezidentem.

Politické aktivity prezidenta

Prezident se aktivně zapojil do kampaně na podporu demokracie v postsovětských východoevropských a asijských státech. Společně s polským prezidentem Aleksandrem Kwasniewskim, Javierem Solanou, Borisem Gryzlovem a Jánem Kubišem zprostředkovali řešení ukrajinské politické krize v roce 2004.

V březnu 2005 se litevský prezident spolu se svým estonským kolegou odmítli účastnit oslav šedesátiletého výročí konce druhé světové války v Moskvě. Jejich postoj odrážel nejen odlišné vnímání historických událostí, ale také vztah k soudobé zahraniční politice Ruska. Snaha Moskvy nové členské státy EU zdiskreditovat v očích západní Evropy byla podkopána podporou, kterou baltským zemím vyjádřil prezident Bush a Kongres USA, který vyzval Rusko k vydání jasného prohlášení k otázkám nelegální okupace a anexe baltských zemí v období 1940–1991. Rusko tuto výzvu odmítlo.

Prezident Adamkus podporuje aktivní dialog mezi EU a bývalými státy SSSR usilujícími o členství v EU, stejně tak ve vztahu k NATO propaguje politiku „otevřených dveří“.

³⁵ *Uspaskich retreats form political post with tail between legs*, The Baltic Times, June 29, 2005, on-line text (<http://www.baltictimes.com/news/articles/12958>).

³⁶ *Lithuania parliament backs new PM*, BBC News, July 4, 2006, on-line text (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5144670.stm>).

V srpnovém prohlášení o *Stavu národa 2006*³⁷ poukazuje prezident na nejdůležitější problémy Litvy. Stěžejní úkol vidí v obnovení zájmu občanů o politické dění na všech úrovních, od lokální po celostátní, s cílem posílení důvěry občanů v politické instituce a procesy. Další výzvu pro litevskou politiku představuje účelné využití finančních prostředků z EU a transparentnost procesu jejich čerpání. Valdas Adamkus vyzval především vládu k důsledné přípravě legislativy ve věci čerpání financí ze strukturálních fondů EU, které mohou výrazně ovlivnit ekonomickou prosperitu státu v následujících letech.

Sázka na politickou jistotu

Úkoly a priority prezidenta Adamkuse, zvoleného v červnu 2004 podruhé do funkce litevského prezidenta, souvisely především s překonáním důsledků prezidentské krize vyvolané exprezidentem Paksasem. Ve snaze překlenout negativní dopady Paksasova odvolání usiloval o sjednocení společnosti přímým působením na občany a zohledněním konkrétních problémů v současné politické diskuzi. Ačkoli z ústavního hlediska není prezident oprávněn řešit problémy týkající se domácí politiky, inicioval diskuze o aktuálních problémech s cílem přimět vládu, aby se jimi zabývala. Byl si vědom, že stěžejní problémy pramení v domácí politice státu a zejména v nedůvěře občanů v politické instituce v důsledku četných korupčních skandálů. Vyzýval politiky k bližší interakci s občany a k posílení transparentnosti politických procesů, které by mohly vyústit v obnovení zájmu občanů o politické záležitosti. Současně však varoval před populistickou politikou vedoucí v dlouhodobém časovém horizontu k opačným cílům, což se v politické praxi Litvy potvrdilo v případě Paksase i Uspaskiche.

Značná část litevských občanů volila Adamkuse s pocitem, že vytvoří jedinečnou protiváhu populismu hlavních představitelů DP v případě jejího úspěchu v parlamentních volbách 2004. Tato očekávání Adamkus splnil, i v období kohabitace s Brazauskasovou vládou našel prostor pro uplatňování kroků, které omezovaly populistickou rétoriku a výrazně se zasloužil o pád vlády, vyvolaný nedůvěrou v ministry DP.

Ve vztahu k minoritní vládě G. Kirkilase je spíše neutrální, v současné době neřeší žádné závažné spory na domácí politické scéně a zaměřuje se především na zahraniční politiku a její euroatlantickou dimenzi. Snaží se vládu motivovat k důsledné legislativní přípravě podkladů pro čerpání financí ze strukturálních fondů EU. Na rozdíl od svého předchůdce Paksase skloubil vlastní politické ambice s realizací státních zájmů, které by se odrážely v dlouhodobé prosperitě státu.

³⁷ *State of the nation 2006*, on-line text (http://www.president.lt/file/state_of_the_nation2006.pdf).

Podle průzkumů veřejného mínění z července 2005, 55 % respondentů vyjádřilo důvěru v instituci prezidenta, zatímco předchozího roku tomu bylo pouhých 17 %. Adamkus dosáhl mezi litevskými politiky v roce 2005 největší popularity.³⁸ Podařilo se mu překonat neblahé důsledky prezidentské krize a znovu vybudovat silnou pozici prezidenta.

Závěrem

Analýzou ústavněprávního postavení a pravomocí prezidenta Litevské republiky dospějeme k závěru, že z formálního hlediska jsou na Litvě naplněna všechna kritéria semiprezidencialismu. Přímo volený prezident se podílí na výkonu státní moci spolu s vládou, která však disponuje odlišnou legitimační bází a její mandát je závislý na důvěře Seimas.

Z hlediska praktického fungování se politický režim na Litvě vyznačuje jistou variabilitou, což ale podle politologů zabývajících se semiprezidentskými systémy není nic neobvyklého. Intenzita prezidentovy participace v politickém procesu se liší zejména v závislosti na politickém složení Seimas. Nicméně ani ideální politické podmínky, tedy období souhlasných většin, nemusí vést k posílení role a aktivit prezidenta v politickém systému. Ukázkovým příkladem je období let 1993–1996, kdy prezident Brazauskas, bývalý lídr LDDP nevyužil podpory „své“ politické strany a přijal spíše symbolickou roli hlavy státu. V této fázi lze hovořit o příklonu k modifikovanému parlamentarismu. Naproti tomu prezident Adamkus, i přes rozhodnutí Ústavního soudu z ledna 1998 interpretující politický systém na Litvě jako parlamentní, nepodřizoval své politické chování Seimas, ale zůstal nezávislým politickým aktérem. Paradoxně v období kohabitace prezidenta Adamkuse a Brazauskasovy vlády byl prezident i přes vysoký stupeň intraexekutivního konfliktu schopen aktivně participovat na politickém životě. V období 1999–2001 představoval prezident Adamkus velmi silnou osobnost na politické scéně, umě využíval sporů vládní strany k posílení vlastních pravomocí, můžeme tedy mluvit o fakticky silném postavení prezidenta. Litevský politický režim prakticky osciluje v mezích semiprezidencialismu a parlamentarismu.

Toto specifikum pramení již v období formování politického systému na Litvě. Semiprezidencialismus nebyl zvolen jako efektivní forma vlády, ale jako kompromisní řešení mezi hlavními politickými tábory. Postavení prezidenta v takto zvoleném politickém systému nebylo zcela přesně specifikováno a s ohledem na veřejnou podporu silného prezidentského úřadu byl prvnímu prezidentu poskytnut velký prostor pro vytvoření tradice silného prezidenta. Nicméně prezident Brazauskas této příležitosti nevyužil. V daleko méně příznivých podmínkách operovali

³⁸ *Nations in Transit 2006, Lithuania*, on-line text (<http://www.freedomhouse.hu/index.php?nit=2006>).

jeho nástupci, kteří usilovali o prosazení svých politických záměrů i přes politicky nepříznivé složení Seimas. Za silné prezidenty, proto lze považovat V. Adamkuse a R. Paksase.

Přestože všichni prezidenti vykonávali svou funkci se stejně nastavenými pravidly hry, politické výstupy, resp. hra samotná, měly odlišný průběh, což potvrzuje vliv dalších faktorů na postavení prezidenta v politickém systému. Za tyto lze označit například politickou tradici nebo osobní vlastnosti úřadujících prezidentů. Ovšem, výjimečné a ambiciózní osobnosti jsou důležitou proměnnou všech politických systémů, ale v případě semiprezidentských systémů jejich význam narůstá. Osobní vliv se v dlouhodobém horizontu může stát uznávanou politickou tradicí, která významně doplňuje oficiální pravidla hry. O politické tradici silného semiprezidencialismu zatím na Litvě hovořit nelze. Ačkoli V. Adamkus vytvořil dobré předpoklady pro její založení, aféra R. Paksase a následná politická krize narušily kontinuitu silného prezidentského úřadu vyvoláním nedůvěry v tuto politickou instituci.

Přímá volba prezidenta poskytuje voličům jedinečnou možnost vyjádřit svou nespokojenost s politikou tradičních politických stran. Zvolení V. Adamkuse v roce 1999 reflektovalo nespokojenost voličů s konzervativní politikou V. Landsbergise, podobně ovlivnil voliče silně agitační a populistický program R. Paksase, který jim poskytl naději na změnu politických, resp. sociálních podmínek nastavených levicovou vládou A. Brazauskase.

Důsledky prezidentské krize 2003/2004 se však na volbě prezidenta projeví jiným způsobem. Voliči legitimovali k výkonu funkce V. Adamkuse, jakožto osobu, která představuje protiváhu populismu zhoubně ovlivňujícího politický systém. V případě, kdy by lid neměl možnost zvolit si vlastního prezidenta, by bylo velmi obtížné najít osobu nebo instituci, která takovou protiváhu vytvoří.

Seznam zkratk politických stran

DP	Strana práce
LCS	Litevská unie středu
LDDP	Litevská demokratická strana práce
LDP	Liberální demokratická strana
LKDP	Litevská křesťanskodemokratická strana
LKP	Komunistická strany Litvy
LLS	Litevská liberální unie
LSDP	Litevská sociálně demokratická strana
LVLS	Litevská rolnická lidová unie

NS	Nová unie (Sociální liberálové)
TS-LK	Vlastenecký svaz – Litevští konzervativci
VNDPS	Nová demokratická strana
VNDS	Unie rolníků a nových demokratických stran

Literatura

- Dančák, B. (1999): *Litvská republika*, In: Dančák, B. (ed., 1999): *Pobaltí v transformaci. Politický vývoj Estonska, Litvy a Lotyšska*, Brno, MPÚ MU, s. 71-149.
- Dančák, B. – Kubát, M. (2004): *Litva*, In: Kubát, M. (ed., 2004): *Politické a ústavní systémy středovýchodní Evropy*, Praha, Eurolex Bohemia, s. 178-199.
- Duverger, M. (1980): *A New Political System Model: Semi-Presidentialism*, European Journal of Political Research, Vol. 8, No. 2, pp. 165-187.
- Elgie, R. (1999): *The Politics of Semi-Presidentialism*, In: Elgie, R. (ed., 1999): *Semi-presidentialism in Europe*, Oxford, Oxford University Press, pp. 1-21.
- Hloušek, V. (2005): *Parlamentní a prezidentské demokracie*, In: Hloušek, V. – Kopeček, L. (eds.): *Demokracie*, Brno, MPÚ MU, s. 193-202.
- Krupavicius, A. (2002): *Lithuania*, European Journal of Political Research, Vol. 41, No. 7–8, December, pp. 1015-1027.
- Krupavicius, A. (2003): *Lithuania*, European Journal of Political Research, Vol. 42, No. 7–8, December, pp. 1010-1020.
- Krupavicius, A. (2004): *Lithuania*, European Journal of Political Research, Vol. 43, No. 7–8, December, pp. 1059-1069.
- Krupavicius, A. (2005): *Lithuania*, European Journal of Political Research, Vol. 44, No. 7–8, November, pp. 1086-1101.
- Laučius, V. (2004): *Presidential Crisis in Lithuania: The Two Majorities and the Advent of Machiavellianism*, In: Jankauskas, A. (ed., 2004): *Lithuanian Political Science Yearbook 2003*, Vilnius, pp. 24-39.
- Lopata, R. – Matonis, A. (2004): *Several Causes of the Presidential Crises in Lithuania*, In: Jankauskas, A. (ed., 2004): *Lithuanian Political Science Yearbook 2003*, Vilnius, pp. 11-24.
- Pasquino, G. (1997): *Semi-presidentialism: A political model at work*, European Journal of Political Research, Vol. 31, No. 1, January, pp. 128-136.
- Protsyk, O. (2006): *Intra-Executive Competition between President and Prime Minister: Patterns of Institutional Conflict and Cooperation under Semi-presidentialism*, Political Studies, Vol. 54, No. 2, June, pp. 219-244.
- Protsyk, O. (2005): *Politics of Intraexecutive Conflict in Semipresidential Regimes in Eastern Europe*, East European Politics and Societies, Vol. 19, No. 2, May, pp. 135-160.
- Protsyk, O. (2005): *Prime Ministers identity in Semi-presidential Regimes: Constitutional Norms and Cabinet Formation Outcomes*, European Journal of Political Research, Vol. 44, No. 5, August, pp. 721-748.
- Pugačiauskas, V. (2003): *Lithuania's Semipresidential Model: Prospects for the Stability of the Inter-Institutional Relations*, In: Jankauskas, A. (ed., 2003): *Lithuanian Political Science Yearbook 2002*, Vilnius, pp. 11-21.

- Pugačiauskas, V. (2000): *Semi-Presidential Institutional Models and Democratic Stability: Comparative Analysis of Lithuania and Poland*, In: Jankauskas, A. (ed., 2000): *Lithuanian Political Science Yearbook 1999*, Vilnius, pp. 88-113.
- Shugart, M. S. – Carey, J. M. (1992): *Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Smith, D. J. – Pabriks, A. – Purs, A. – Lane, T. (ed., 2002): *The Baltic States: Estonia, Latvia and Lithuania*, London, Routledge.
- Talat-Kelpša, L. (2000): *Political Decision Making: Division of Authority within Government*, In: Jankauskas, A. (ed., 2000): *Lithuanian Political Science Yearbook 1999*, Vilnius, pp. 73-87.
- Urbanavicius, D. (1999): *Lithuania*, In: Elgie, R. (ed., 1999): *Semi-presidentialism in Europe*, Oxford, Oxford University Press, pp. 150-169.

Internetové zdroje

- Central Electoral Committee of the Republic of Lithuania*, on-line zdroj (http://www.vrk.lt/pgl_tipa_e.htm).
- Center on Democratic Performance. Election Results Archive*, on-line zdroj (<http://www.binghamton.edu/cdp/era/elections/lit93pres.html>).
- Constitutional Court of the Republic of Lithuania*, on-line zdroj (<http://www.lrkt.lt/dokumentai/1998/s8a1217a.htm>).
- Constitution watch – update on Lithuanian constitutional politics*, East European Constitutional Review Vol. 6 – 11, 1997 – 2002, on line text (<http://www.law.nyu.edu/eecr/volumes.html>).
- Girdzijauskas, S: *The Impeachment of Lithuanian President Rolandas Paksas*, Joint Baltic American National Committee, Inc., 7. dubna 2004, on-line text (<http://jbanc.org/impeachment.html>).
- Girdzijauskas, S: *Special Lithuanian Presidential Election – Adamkus Elected President*, Joint Baltic American National Committee, Inc., 12. června 2004, on-line text (<http://jbanc.org/ltback.html>).
- Krickus, J. R.: *The Presidential crises in Lithuania: its roots and the Russian factor*, East European Studies, on-line text (http://www.wilsoncenter.org/index.cfm?topic_id=1422&fuseaction=topics.publications&group_id=7428).
- Lithuania parliament backs new PM*, BBC News, July 4, 2006, on-line text (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5144670.stm>).
- Lithuania finalises US oil sail*, BBC news, October 29, 1999, on-line text (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/493247.stm>).
- Matsuzato, K. (2006): *Differing Dynamics of Semipresidentialism across Euro/Eurasian Borders: Ukraine, Lithuania, Poland, Moldova, and Armenia*, Demokratizatsiya, Vol. 14, No. 3, Summer, pp. 317-345, on-line verze (<http://search.epnet.com/login.aspx?direct=true&db=aph&an=22546275>).
- Matsuzato, K. – Gudžinskis, L. (2006): *An Eternally Unfinished Parliamentary Regime? Semipresidentialism as a Prism to View Lithuanian Politics*, Acta Slavica Iaponica, Vol. 23, pp. 146-170, on-line verze (<http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/publictn/acta/23/a23-contents.html>).
- Nations in Transit 2004, Lithuania*, on-line text (<http://www.unpan.org/Europe-countryprofile-nationintransition.asp>).
- Nations in Transit 2005, Lithuania*, on-line text (<http://www.freedomhouse.hu/index.php?nit=2005>).
- Nations in Transit 2006, Lithuania*, on-line text (<http://www.freedomhouse.hu/index.php?nit=2006>).
- President of the Republic of Lithuania*, on-line zdroj (<http://www.president.lt/en>).
- Sbock result in Lithuania*, BBC News, January 5, 2003, on-line text (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2630093.stm>).

- Socor, V. (2004): *Lithuania's new coalition government: composition, leaders, program*, On-line Eurasia Daily Monitor, Vol. 1, No. 149, on-line text (http://www.jamestown.org/publications_details.php?volume_ID=401&Issue_ID=3180&article_ID=236902).
- Socor, V. (2004): *Quo vadis Lithuania?*, On-line Eurasia Daily Monitor, Vol. 1, No. 35, on-line text (http://www.jamestown.org/edm/article.php?volume_ID=401&Issue_ID=2992&article_ID=2368129).
- Socor, V. (2004): *Way cleared for value-based government in Lithuania*, On-line Eurasia Daily Monitor, Vol. 1, No. 113, on-line (http://www.jamestown.org/publications_details.php?volume_ID=401&Issue_ID=3119&article_ID=2368743).
- State of the nation 2006*, on-line text (http://www.president.lt/file/state_of_the_nation2006.pdf).
- Uspaskich retreats form political post with tail between legs*, The Baltic Times, June 29, 2005, on-line text (<http://www.baltictimes.com/news/articles/12958>).
- Valdas Adamkus, Candidate for Republic of Lithuania*, on-line text (http://www3.lrs.lt/n/rinkimai/pr97/kandidatai/adamkus/index_en.html).